

Regula honestatis moralis seu tractatus theologicus tripartitus de regula moraliter agendi

In Duos Item Libros Dividitur: In priori potissima fundamenta, & principia moderni Probabilismi intrinseca exactè, & accuratè examinata multipliciter evertuntur, & non esse verè principia, ... In posteriori verò eundem cum modernis Decretis Pontificiis multiplici argumento ... ubi multa de ultimi ...

Camargo, Ignacio de

[S.l.], 1702

Articulus IV. Rationes speciales, quas Recentiores proferunt contra opinionem de Judice damnatam, nullæ sunt in principiis insorum, nec minùs urgent benignam sententiam.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94767](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94767)

cenfetur eſſe practicè probabilis probabilitate conſcientiæ, quam unice in præſenti conſideramus: ſi id, inquam, dixerint Recentiores, principium petent iterum, & nihil dicet.

45. Utique noſtrum argumentum contendit, & manifeſtè offendit (ut credimus, facilèque faciemus, ut pateat), priorem opinionem neceſſariò fundare dictamen probabilis, ac prudens, quin & certum ſimpliciter, de abſoluta honeſtate actionis, ſi illud fundet poſterior opinio, ut Probabiliſtæ contendunt. Reponunt verò nobis, diſcrimen eſſe apertum, adeòque conſequentiam nullam; quia poſterior opinio præ priori eſt practicè probabilis, ideſt, fundans dictamen illud, quod prior fundare non poteſt. En ſolutionem ſolidam, & facilem diſparitatem, in qua Probabiliſtæ communiter quieſcunt, & per quam noſtrum argumentum irrident. Sed quid magis ridendum, ac contemnendum, quam contemptus, & riſus, ſolventium argumentum ſibi oppoſitum per meram petitionem principii?

46. Itaque nobis certiffimum eſt, certumque ſemper fuit, ſicut nunc eſt Recentioribus certum, opinionem directam minùs probabilem de jure Titii ad hæreditatem, neque eſſe verè, ac practicè probabilem, neque fundare poſſe dictamen ullum, quod verè probabile ſit, de abſoluta honeſtate actionis judicis ferentis ſententiam in ea cauſa pro Titio contra Cajum: immò ſententiam iſtam fore turpiſſimam, & contra omnem rectam rationem, indubitabiliter credimus.

47. Cæterùm hinc deducimus argumentum planè convincens contra Probabiliſmum Recentiorum. Nam, ſi cui liceat agere ex opinione aliqua directè ſibi minùs probabili, & ſuæ libertati favente contra opinionem probabilioſiorem ſtanti pro lege divina; quia, qui ſic agit, ſequitur dictamen prudens de honeſtate intrinſeca actionis, quam ho-

neſtatem debet ſeriò, ac diligenter inquirere: cur judici non liceat ferre ſententiam juxta opinionem illam de jure Titii, quam agnoſcit minùs probabilem, cùm ſequatur dictamen æquè prudens de jure ad majoratum, exempli gratia, quod ex munere ſuo tenetur quætere, & per ſententiam publicam declarare? Ecce argumentum noſtrum irrefragabile, cui nihil hætenùs Recentiores opponunt præter ſimplicem ſuam, & nudam conſuſionem, quam oppugnamus.

48. Donec igitur nobis rationes ſpeciales oſtenderint, ob quas opinio minùs probabilis in materia Jurisprudentiæ fundare nequeat dictamen prudens de abſoluta honeſtate actionis judicis ferentis ſententiam; quemadmodum opinio minùs probabilis de intrinſeca honeſtate contractus fundat in principiis ipſorum dictamen prudens certum, & evidens de abſoluta contractus honeſtate: planè argumentum noſtrum nec ſolvent, nec attingent, ſed ipſius ſuccumbent difficultati.

Hoc tandem Terillus, Caramuel, & alii Recentiores agnoverunt, & ideò multas proferunt diſcriminis rationes, quas ſigillatim examinare, & nullas eſſe oſtendere, noſtrum eſt. Eas verò potiſſimum proferemus, ex Terillo, à quo poſteri Probabiliſtæ, qui controverſiam iſtam non leviter tractarunt, didicerunt, ac pænè tranſcripſerunt; niſi quod Terilli ſubtilitas, quam plures aſſecuti non ſunt, miſerè illis impoſuit, & illuſit.

ARTICULUS IV.

Rationes ſpeciales, quas Recentiores proferunt contra opinionem de Judice damnatam, nullæ ſunt in principiis ipſorum, nec minùs urgent benignam ſententiam.

49. **A**nte omnia de cunctis Lectorem generaliter monitum volumus, eas adeò abſolutè ab-

S s ip-

ipsis Recentioribus esse propositas, ut vix curaverint discrimen ullum pro benigna sententia ostendere præter illud, quod proximè rejectum est, & aliud insuper pariter generale, quod in sequenti articulo respiciemus. Addeò de suo dogmate securi sunt, ut velut otiosum existiment cujuslibet absurdi consequentis consequentiam à se amovere. Sed verò Recentiores ipsa sua securitas, & confidentia nimia fefellit, ut dum in damnatum articulum acriter, & intrepidè investiti sunt, eodem simul impetu, eademque rationum efficaciam, benignam suam opinionem impeterent, & contra votum, ac propositum suum, ipsam quoque damnatam (virtualiter saltem) ostenderent.

§. I.

Prima ratio ex Terillo, vel nihil valet, vel Probabilismum evertit.

50. **O** Primas quidem, & efficacissimas adversus opinionem postea damnatam, protulit rationes Terillus. Ex quo illas in summam redigemus: ita tamen ut nihil de ipsarum efficacia depereat.

Terill. de
confc. pro-
ba. q. 24. a.
n. 9.

Primò igitur arguit. Judex ex proprio munere suo non privatam, sed publicam personam gerit, ad quam spectat in causis occurrentibus æqua lance momenta librare rationum, & quod partibus singulis vel repugnet, vel faveat, recto, ac maturo judicio perpendere, ut post omnia considerata, non ex arbitrio proprio, non ex affectu aliquo peculiari, sed ex æquitate, & ratione jus suum unicuique distribuat. Hoc adeò est lumine naturæ notum, ut ad id enigmaticè significandum communi populorum consensu, non alio habitu justitia pingatur, quàm obvelatis oculis, altera bilancem, seu libram, & gladium tenens altera manu: quod emblemata quid innuat, nemo non novit. Evidens ergo est, & cunctis

intellectibus insitum, Judicem ex munere suo debere semper ferre sententiam pro ea tantum parte, inquam majus inclinet rationum pondus, non verò voluntatis arbitrium.

51. Confirmatur primò: quia Judicis officium est sententiam suam de jure litigantium proferre: proferre verò sententiam suam est dicere, quod verius sibi, seu verosimilius appareat: ergo tenetur sententiam dicere in favorem illius partis, cujus jus potius sibi, atque probabilius videatur, alioqui mentiretur aperte, & externa sententia non conformaretur interna.

52. Confirmatur secundò ab exemplo judicis arbitri, cujus officium solum est dicere, quod sibi videtur, ut patet ex lege *Qualem autem sententiam ff. de receptis arbitris*, & qui arbitrium recipiunt.

53. Confirmatur tertio: nam ideo in Judices eliguntur homines integerrimi moribus, & eximia sapientiâ præditi, qui per legum peritiam noverint jura partium discernere, & per animi probitatem nulla affectione prava adducantur, ut à veritate deflectant, sed quod ex legibus justum esse cognoverint, sincere proferant per publicam sententiam, in qua id ipsum implicite, vel explicitè universæ Reipublicæ attestentur.

54. Totum id autem evidenter ostendit, Judicem semper debere judicare secundum opinionem, quæ probabilior sibi, aut unice vera videatur; etenim ad ferendam sententiam secundum quamlibet opinionem probabilem quilibet non Juris ignarus censeretur satis idoneus, nam *plurimi* (ait Terillus) *satis periti legum sunt, ut probabile ab improbabili discernant*. Saltem non esset opus tanto delectu ad constituendos Judices, si non deberent legum minutias, & apices ipsos callere, ut inter opiniones etiam probabiles prudenter distinguere possent, & jus verosimilius à minùs verosimili discernere. Est igitur compertum apud om.

omnes Judici non licere judicare, nisi juxta opinionem probabiliorem, seu quam prudenter ipse judicat veram. Ita Terillus a nu. 9. totidem panè verbis, nulla, vel levi, reflexione facta ad benignam suam sententiam.

55. Vix sanè credi posset, hominem sagacem, ac doctum sui Probabilissimi peritissimum, & communium suorum principiorum, contra opinionem istam modò damnatam (quam non poterat ignorare ex eisdem prorsus principiis à suis patronis fuisse deductam) hujusmodi rationibus usurum, nihil sibi cavèdo, vel timendo pro benigna sua sententia. Fate-mur ergo, illis opinionem damnatam evidètis convinci falsitatis simpliciter, & absolute. Dicimus tamen, ipsas nullius prorsus esse momenti, suppositis principiis Probabilissimi, adeoque, vel nihil probare, vel simili, aut majori efficacia Probabilissimum ipsum evertere.

56. Nam non magis judex ex proprio suo munere debet sincerè, seriò, atque diligenter, librare momenta rationum, & fundamenta utriusque partis rectò, ac maturo judicio perpendere, ut omnibus inspectis, non ex affectu aliquo inordinato, aut ex arbitrio proprio, sed ex aequitate, & ratione jus, quod cuilibet competit, ipsi tribuat, & neminem spoliare bonis re ipsa ad ipsum pertinentibus; quàm quilibet homo teneatur in dubiis circa legem, & voluntatem Dei occurrentibus inquirere pro viribus veritatè, & omnia momenta rationum hinc inde diligenter expendere, ut rectò, ac maturo judicio, non ex arbitrio suo, aut inordinata affectione, sed ex sincero potiùs amore veritatis, & honestatis, apud se prudenter statuatur, quid sit re ipsa honestum, aut turpe, ne quid fortè committat contra voluntatem divinam. Id puto nemo Theologus, nemo Catholicus, nemo rationalis negaverit.

57. Quidni verò? An non Deus,

& ejus voluntas sanctissima, quæ non aliud re verà, quàm ipse Deus est, diligere à nobis debet super omnia bona creata? Nunquid non magis curare debemus, ne fortè Deum nostrum offendamus, aliquid contra ipsius voluntatem, vel agendo, vel omittendo, quàm ne proximo nostro damnum temporale inferamus in rebus, vel fortunæ, vel honoris, ferendo còtra verum ipsius jus falsam, & iniquam sententiam? Quis abnuat? Quis non noverit, vel ex catechismo puerorum, omnia mala, quæ possint cogitari, vel fingi, sustineri potiùs debere, quàm unum vel levissimum, mendacium dicere, etiam pro vita multorum hominum: quin, si fieri posset, etiam pro aeterna salute?

58. At, non obstante hac tanta obligatione nostra erga Deum, & ejus voluntatem, prudenter nos, & honestè gerimus juxta modernos Probabilistas, dum opinionem sequimur de actionis honestate, etiam minùs probabilem, etiam falsam, & quam nos ipsi falsam, vel actu judicamus, vel, si velimus, possumus prudenter judicare: prudenter item alios eandem opinionem sequi docemus: prudenter juxta illam consilium damus, & dirigimus hominum conscientias: prudenter dispensamus, & absolvimus, liberamus ab onere restituendi, & universim dubia omnia resolvimus, quæ spectant ad aeternam animarum salutem, & ad divinæ legis observationem. Cur igitur & judex temporalis non satisfaciat muneri suo? Cur non prudenter, & honestè se gerat, dum causas temporales ad se delatas resolverit ex opinione, etiam sibi minùs probabili?

59. Nimis profectò benigna est Probabilistarum Theologia erga judices conscientiarum, id est, erga se ipsos, & omnes ad se confluentes, quibus in rebus summi momenti talem, ac tantam licentiam indulgentiam verò severa, at rigida adversus judices temporales, quibus imponunt

Prov. 20.

onus longè gravissimum, quod ipsi portare non possunt, & nec digito suo volunt movere. Veruntamen *Pondus, & pondus, mensura, & mensura: utrumque abominabile est apud Deum*: qui certè non in nostris mensuris, aut ponderibus, sed in sua æquitate, & veritate, cum acceperit tempus, nostras iustitias judicabit.

Psal. 74.

60. Hinc patet, argumenti confirmationes nullius etiam esse momenti, sed quæ in Probabilistas eadem efficaciam, immò multò majori retorqueantur. Quid enim? Nonne quilibet humanus intellectus iudex à Deo constitutus est, ut in dubiis sibi occurrentibus de rerum honestate, vel turpitudine, rectam sententiam proferat, vel pro lege divina, vel pro ipsius hominis libertate? Et tamen juxta ipsos Probabilistas rectè, ac prudenter sententiam profert ex opinione illa antecederet sibi minùs probabili, quam, vel ipse ex arbitrio voluntatis consequenter judicat veram, vel quam videt ab aliis veram, putari: nec mentitur, aut fallit, dum alios ita docet, aut dirigit, nec externa sententia discrepat ab interna. Quare ergo similiter humano iudici eodem modo judicare non liceat?

61. Quid item argui potest ab exemplo iudicis arbitri? Quasi videlicet intellectus officium nò esset dicere, quid sibi videatur; quod tamen juxta Recentiores rectè, atque prudenter adimplet proferendo sententiam ex opinione, etiam minùs sibi probabili.

62. Denique tertia confirmatio argumenti quid potest contra iudicem concludere, suppositis principiis Probabilismi? Nunquid major in iudice requiritur, vel peritia, vel diligentia, ut non erret circa jus hominis in rebus temporalibus, & caducis, quàm in quolibet homine, vel se ipsum, vel alios dirigente, ut non erret in rebus ad animæ salutem spectantibus, & contra voluntatem divinam? Nunquid precor minor sapientia, probitas, & sinceritas ani-

mi, exigitur in iudice conscientiarum ad resolvenda dubia moralia per veram, & legitimam sententiam, qua, vel Deo jus suum ad suæ legis observationem, vel homini ipsi libertas, & exemptio ab onere legis, rectè, ac fideliter asseratur; quam exigatur in humano iudice ad cognoscendum, & asserendum per publicam suam sententiam jus Titii, vel Sempronii ad majoratum, vel hereditatem? Nemo opinor affirmet, nisi qui cælo terram, & hominem præterat Deo.

63. Nunc ergo cōveniamus Recentiores, & quid optare velint sciitemur. Vel Confessarius, Theologus, Magister, Director conscientiarum suar, & aliorum, rectè, ac fideliter adimplet munus suum, & decedit dubia moralia per usum sententiæ benignæ, & per hoc quod unicè novit discernere probabilem ab improbabili, quin ex hoc concludere liceat, opus non esse tanto delectu, sed per vulgarem quamque peritiam abunde posse muneri satisfacere, nam plurimi satis periti sunt Theologia moralis, ut probabile ab improbabili discernant; vel potius hoc absurdum legitime concluditur ex benigna sententia Recentiorum, atque adeò non rectè deciduntur dubia moralia per æquè, vel minùs probabile, sed unicè per verum, aut probabilius?

64. Si prius: cur non possit iudex humanus causas ad se delatas decidere juxta opinionem, etiam minùs probabilem, quin propterea delectus, probitas, ac peritia non vulgaris, frustrà requirantur in ipso? Si posterius: damnatur absolute usus opinionis benignæ. Videant ergo quid optent Recentiores, vel abjurare ex corde Probabilismum suum, vel sustinere articulum de iudice ab Ecclesia Catholica damnatum. Ut ut ipsis placeat optare, evidēs nobis est, primam istam suam rationem, & confirmationes ipsius, vel nihil omnino valere, vel penitus evertere Probabilismum. §. II.

§. II.

*Neque majoris momenti sunt
secunda, & tertia ratio
Terilli.*

65. **A**rguit secundò: mens omnium litigantium est, dum se coram iudice sistunt, se, & causas suas non voluntati iudicis, sed recto ipsius iudicio committere; neque enim credi potest, litigantes, qui putant se rationes potiores, & jus præstabilius habere (quod omnes ferè litigantes putant) velle se alienæ voluntati committere, dummodò possint intellectus iudicio: quia voluntas de facili corrumpi potest, & unum alteri indebitè præferre. At intellectus est iudex incorruptus, & ubi ratio prævalet, non respicit amicos, nec muneribus flectitur, quia non amicitia, nec munus, jus, vel amici, vel munus offerentis, certius reddit, aut probabilius. Atqui iudex tenetur iudicare juxta communem mentem, & voluntatem omnium litigantium, quia ad hoc eligitur à Republica: ergo iudicare tenetur secundum id, quod verum, aut probabilius putat.

66. Arguit tertio, & confirmat rationem præcedentem. Omnis voluntas, atque consensus hominum, dum in aliquam mutuam obligationem conspirant, ex ipsius naturæ constitutione habet vim pacti expressi, & est re ipsa pactum implicitum obligationem illam inducens, ut in materia de iustitia, & jure est certum, ac potissimum principium. Atqui communis voluntas hominum, dum consentiunt in mutuam obligationem standi in suis litibus sententiæ iudicis, est subdere se interno iudicio ipsius, non verò voluntati, si à iudicio interno dissentiat: officium autè iudicis est juxta commune hoc pactum, & voluntatem hominum causas ad se delatas per publicam sententiam decidere: ergo idem, quod prius.

67. Et confirmatur iterum: quia notissimum illud synderesis principium, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, sic arctat iudicem in iudicando, ut absque conscientia peccati non possit in favorem partis minùs probabilis sententiam ferre; conscientia enim semper illi testabitur, nolle se ab alio iudice ita tractari. Ita Terillus nu. 14. & 15. qui nihil apertius dicere posset, si non esset Probabilista.

68. Cæterum in principiis novi Probabilismi, quis non videat, rationes istas nullius prorsus esse momenti? Enimverò, si in dubiis summi ponderis, videlicet delicto, vel illicito, rectè, ac prudenter intellectus se gerit, dum opinionem, etiam minùs probabilem, suæ libertati faventem, ut absolute veram, vel saltem ut probabilem, amplectitur: & pariter voluntas rectè, & honestè agit, vel dum determinat intellectum suum ad assensum directum illius opinionis, vel dum sequitur directionem ipsius, proponentis opinionem alienam tanquam probabilem absolute, licet minùs probabilis ab ipso iudicetur: quare intellectus, & voluntas iudicis rectè, atque prudenter non agent, dum eodem modo se gerunt in dubiis inferioris rationis, nempe de jure Cæii, vel Titii ad majoratù, vel hæreditatem?

69. Nihil planè reponere Probabilistæ possunt, nisi fortasse dicere non vereantur errorem in his dubiis de jure hominum ad bona temporalia multò majoris esse momenti, multòque diligentius cavendum, quam errorem in dubiis de jure Dei ad suæ legis observationem; neque rectè, ac prudenter iudicem humanum procedere dum eam tantum adhibet curam in vitando periculo lædendi jus alicujus hominis ad bonum aliquod temporale, quam adhibere Christianus debeat ex lege veræ prudentiæ, & charitatis in cavendo periculo violandi legem Dei, & Deum ipsum graviter offendendi. Id

Verò nemo opinor dicere non vereatur: & re verà prudenter dici non posse, constat ex dictis proximè, & clarius adhuc ex dicendis constabit.

70. Jam, si iudex prudenter, & honestè se gerit quoad intellectum, & voluntatem, dum causas sibi oblatas decedit juxtà opinionem, etiam minùs probabilem, nihil est, cur iudicio, ac voluntati ejusdem litigantes omnes nò possint, immò debeant, se libenter committere. Quis enim jure renuat se, & causas suas libenter subdere judici recti, ac prudentis iudicii, irreprehensibilisque voluntatis? Quove jure plus exigit homo ab homine, ne lædat jus ipsius ad bonum temporale, quàm exigit ab homine Deus, ne lædat jus ad amorem suum, & observantiam suarum legum? Hinc patet, judicem ita judicantem nihil habere cur sibi timeat, curve remorsus, ullos cōscientiæ patiatur ex notissimo illo synderesis principio, cum nihil faciat contra conscientiam suam, nihil contra æquitatis, atque prudentiæ leges, adeoque nihil prorsus, quod sibi ab alio iudice rationabiliter fieri nollit.

71. Tandem rogare juvat Probabilistas, utrum sit mens, & voluntas hominum in quibuscunque dubiis moralibus de jure ut aliquid restituatur sibi, vel quodvis sibi ab aliis bonum tribuatur ex justitia, ex fidelitate, ex charitate, aut alia quavis virtute; committere se, & causas suas aliorum hominum voluntati, & non potiùs recto iudicio? Rursus, an Dei mens, & voluntas sit causas suæ legis committere, nò voluntati hominum, si à iudicio interno dissentiat, sed iudicio potiùs ipsorum, vel se ipsos, vel alios dirigentium? Nemo profectò neget, tam homines, quàm Deum, intellectui, & iudicio aliorum hominum, non verò voluntati, si à iudicio interno dissentiat, velle causas suas committere.

72. Sed rogamus ulteriùs, utrum homines debeant juxtà communem hanc voluntatem aliorum homi-

num, & Dei ipsius, moralia sua dubia, & causas hujus generis resolvere, vel in ordine ad se, vel in ordine ad alios dirigendos? Et rursus, an prudenter, & irreprehensibiliter illas resolvant juxtà opinionem sibi minùs probabilem suæ libertati indulgentem contra probabiliorem faventem potiùs Dei, & aliorum hominum juri; an potiùs imprudenter, & cum justa querela, & aliorum, & Dei ipsius, nec sine propriæ conscientiæ remorsu?

73. Si primum dixerint Probabilistas, ut re ipsa dicunt juxtà principia sua: ergo & iudex prudenter, & irreprehensibiliter se gerit, dum in causis ad se delatis sententiam dicit juxtà opinionem, etiam minùs probabilem, de jure partis, nec aliud jure litigantes velle, aut exigere ab ipso possunt, quo namque fundamento conquerantur de homine in rebus temporalibus, & vilioribus, de quo similiter se gerente in rebus magni, ac summi momenti, nec homines, nec Deus jure conqueri possunt? Si verò secūdum elegerint, corrui Probabilismus: ergo non possunt hunc retinere, nisi retineant simul articulum damnatum circa licentiam iudicis in publica sententia ferenda.

§. III.

Ratio quarta similiter contra Probabilistas retorquetur.

74. **A**rguit quartò Terillus. Si judici judicare liceret secūdum quamlibet opinionem probabilem, etiam si minùs probabilis sit, malè consultum esset pauperibus, & miseris; quia pauperes, viduæ, pupilli, & universim miserales omnes, erit præstantius jus, & potiores rationes pro se haberent, frequentissimè caderent in iudicio, & soli potentes, ac divites, propinqui, vel amici iudicis, semper, aut fere semper, cæteris prævalerent: quia valdè difficile est, iudicem nolle sibi po-

potentes devincere, & amicis gratificari, neglecto ignoto, ac paupere, aut etiam aliquando inimico, & in viso homine, modò sibi id licitum foret. At nemo dicat, jus naturale, divinum etiam, & positivum, sufficienter non providisse pauperibus, & miseris litigantibus, aut reliquisse penes arbitrium judicis despicere jus certius ipsorum pro jure minùs certo plus apud se valentium gratià, aut potentià: ergo judex non habet hanc facultatem, nec aliter adimplet munus suum, quàm ferendo semper sententiam secundùm id, quod, omnibus pensatis, probabilius sibi videatur.

75. Confirmat hoc egregiè in posteriori Opere Terillus ipse ex Cella Dei, sive ex nostro Patre Elizaldo quia aliqui consultius fuisset, saltem pro miseris, & pauperibus, lites omnes sorte decidere, quàm instituire humana tribunalia: nam in primis vitarent molestias, & expensas necessariò faciendas in procuranda litis decisione: aliunde verò haberent spem victoriæ, saltem æqualem: cum tamen à judicibus nunquam, aut rarò, eandem expectare, prudenter possent.

76. At absurdum est dicere, formam judicii publici per se non expedire, sed noxiam potiùs esse miseris, & pauperibus, pro quibus maxime instituta est, ne à potentioribus violenter opprimantur; quod nemo sanæ mētis vertat in dubium. Ergo non est relictum arbitrio judicis judicare, si velit, etiam pro parte minùs probabili, sed ex munere suo debet ferre sententià secundùm propria merita causæ, & juxtà id, quod verius, seu verosimilius invenerit. Et quidem alioqui judices temporales panè domini forent, & arbitri bonorum Reipublicæ; non verò (quod ipsorum officium est) vindices injuriarum, & legitimi juriū assertores.

77. Confirmat iterùm: quoniam si judex secundùm partem minùs

probabilem definitam ferret sententià, apertè mentiretur, & injustè deciperet: nam externa sententià significaret determinatè, jus ejus partis, pro qua profertur, absolute, & inspectis omnibus, prevalere juri contrario; quæ locutio est apertè mendax, & repugnans judicio interno, cum judex partis adversæ rationes potiores, ac meliores existimet, ut constat ex hypothesi ipsa. Ita Terillus n. 16.

78. Caterùm procul à mente, ipsius Probabilismus fuisse videtur, dum argumenta hæc expendebat; cum tamen illa (ut ampliùs mireris) non alio consilio producat, quàm ut ipsum propugnet Probabilismum, eundemque totius Ecclesiæ (quod passim ille spondet, & jactat, sicut & plures Recentiores post ipsum multò minùs excusabiliter) communem esse doctrinam demonstrat. Veruntamen nihil esse re vera, quod evidentem falsitatem ipsius, & repugnantiam cum Ecclesiæ doctrina, efficacius possit convincere, & ex dictis facile constat, & ulterius exponitur in hunc modum.

79. Rogemus ergo nostros Probabilistas, an ex licentia illa, quam indulget hominibus moderni sui Probabilismi toties commendata benignitas, ut in omnibus dubiis de obligatione legis divinæ aliquid præcipientis, vel erga Deum ipsum, vel erga alios homines præstandum, rectè, ac prudenter judicent, & operentur secundùm partem, etiam minùs probabilem propriæ libertati faventem: an, inquam, ex licentia ista sequatur ingens aliquod periculum, ut in tribunali conscientiæ semper, aut ferè semper proferatur sententià contra jus Dei, & aliorum hominum, etiam præstantius, ac verosimilius? Item an sequatur id ipsum ex eo, quod à Theologis, Confessariis, aliisve conscientiarum directoribus, dubia ad ipsos delata similiter possint resolvi, licitè quidem, atque prudenter? Profectò non cre-

Terill. r. p.
de Regu.
mo. q. 20. n.
27. ex Eli-
z. l. i. r. de
Recta do-
ctr. mo. q.
15. §. a.

credimus fore, ut Recentiores negare audeant; quis enim neget, homines multò magis per se loquendo affici erga se ipsos, & erga propriam suam libertatem, quàm erga alios homines, etiam amicos, potentes, fidales, aut quovis alio vinculo sibi cò-junctos? Maximè (quod magnopere ad rem facit) quia in principiis benigni Probabilissimi non tantùm homo licitè potest, sed etiam debet semper, se, & alios homines, quorum dubia decidit, liberos absolūtè pronuntiare ab omni legis obligatione; nam existente qualibet opinione, etiam minùs probabili, libertati favente, evidenter jam novit, legem non obligare, adeoque semper debet, inspectis omnibus, contra illam dubium resolvere.

80. Jam iterùm rogamus Probabilistas, an hoc absurdum censeant, & an per licentiam ejusmodi satis consultum sit divinæ legi, & juri unius hominis adversus alterum? Sane, nisi voluerint abjicere simpliciter Probabilissimum, affirmare tenentur, & propugnare, hujusmodi licentiam, & sequelam ex ipsa resultantem, aut in eadem potius intimè imbibitam, nihil absurditatis præferre, neque quidquam per illam derogari, vel observantiæ legis divinæ, vel juri unius hominis adversus alterum: nam, qui moralia dubia resolvit, sive ad se, sive ad alios dirigendos, juxta opinionem, etiam minùs probabilem, propriæ libertati faventem, rectè, prudenter, & honestè se habet, cùm sequatur dictamen prudens de eo, quòd re ipsa non agat, nec contra legem Dei, nec contra jus alterius particulare. Ergo, nec Deus ipse, neque homo, quorum jus certius, aut probabilius deseritur, ac posthabetur, jure de illo conqueri possunt; nemo enim legitime accusaverit hominem prudentem, ac rectum, nimirum judicantem, & agentem secundùm leges rectè rationis. Hæc Recentiores pro sententia sua, & dicere debent, & dicunt.

81. Sed restat adhuc quæstio ab ipsis Recentioribus decidenda. Rogamus ergo tandem, ut dicant, quare judex, dum judicat juxta opinionem æquæ, aut minùs probabilem de jure unius partis adversus alteram, non possit se tueri similiter, & obruere querelas pauperum, quorum jus probabilius despicit?

82. At, inquis, non ne fieret, ut pauperes, aut semper, aut fere semper caderent causâ? Caderent procul dubio semper, aut fere semper. Et hoc absurdum esse negabimus? Immo longè absurdissimum esse censemus absolūtè còsideratum, & in principiis veræ Theologiæ. At in principiis Theologiæ benignæ absurdum reputari non debet. Quid enim absurdum videatur, si non absurdum, sed honestum est, ut in tribunali conscientiæ semper Deus, & homines causâ cadant, etiam si jus ipsorum sit probabilius, dummodò sit probabile jus libertatis? Hocine erit veræ prudentiæ opus, & illud repugnet prudentiæ legibus? Unde est prudentia ista? Utrique desursum non est, nec descendens à Patre luminum.

83. Instant ex argumenti primæ confirmatione: igitur miseris, & pauperibus multò foret utilior talorum jactus, quàm judicis sententiæ, ad dirimendas lites; frequètiùs enim victores evaderent. Quis neget? At id nemo negabit esse absurdum. Nemo profectò non Probabilista. Sed enim neque ipsi Probabilistæ negant. Negare tamen debent, & à fortiori, ut ajunt, nisi negare velint Probabilissimum.

84. Quid enim? Non ne minùs propitia est in via Probabilistarum juri divinæ legis, & juri unius hominis adversus alterum, sententia propria cujusvis intellectus, & cujusvis directoris conscientiæ, quàm foret fors, aut quævis resolutio merè fortuita? Nemo jure inficiabitur. Certè pro jure pauperis quandoque, licet rarò, judex ferret sententiam:

pro

pro jure verò Dei, aut alterius hominis, etiam probabiliori, contrario libertati judicantis nunquam ille absolutam sententiam diceret, sed semper pro se ipso contra Deum, & alios; hæc enim est benignitas, & prudentia Probabilissimi: fors verò sæpè ipsi foret adversa, Deique, & aliorum hominum juri æqualiter saltem faveret.

85. At Recentiores absurdum id non sentent, sed honestati, ac prudentiæ consonum; cum tamen multò majus tribuat arbitrium homini supra divinas leges, & reliquorum hominum jura, quam tribuat judici licentia judicandi juxta opinionem, etiam minùs probabilem, supra bona Reipublicæ temporalia. Ergo nec possunt absurdum reputare, quòd fors foret pauperibus commodior pro suis litibus dirimendis, quam sit sententia publica judicis ex prædicta licentia judicantis.

86. Secunda verò confirmatio argumenti, quam iterùm Terillus inculcat, non minùs, immò magis Probabilistas urget, ut §. 1. monstravimus. Sanè intellectus hominis non minùs, sed potius multò magis tenetur in dubiis circa licitum, vel illicitum, veritatem inquirere, & enuntiare, quam judex fori externi in causis, quas decedit per publicam sententiam. Vel ergo, dum decedit dubia moralia, sive ad se, sive ad alios dirigendos, juxta opinionem sibi minùs probabilem, sibi, Deo, & hominibus mentitur; vel non mentitur judex humanus, dum publicam profert sententiam juxta opinionem sibi minùs probabilem.

Sed quia nimium Terillus insistit huic rationi, quasi quæ suum benignum Probabilissimum valdè foveat, ac tueatur, operæ pretium sit magis adhuc illam evolvere, & quàm sit importuna ad propositum ejus, immò quàm sit adversa Probabilismo suo, paulò diligentius monstrare.

§. IV.

Urgetur efficacius contra Probabilistas eadem ratio, cui Terillus insistit, in primis ex doctrina Terilli ipsius, aperte sibi contradicentis.

87. **S**i judex, ait Terillus, sententiam ferret secundum opinionem minùs probabilem de jure Titii ad prædium, exempli gratia, mentiretur apertè contra justitiam, & in re gravi, adeoque occideret animam tuam juxta sententiam Dei, *Os autem, quod mentitur occidit animam.* At quare mentiretur? Quia per sententiam suam clarè significaret, rationes ostèdens jus Titii, præponderare in intellectu suo, & prædium esse ipsius, absolutè probare; quod tamen falsum esse, parer ex ipsa hypothèsi. Nihil in via veritatis verius. At in via Terilli nihil falsius.

88. Ecce judicem nostrum injustitiæ, & mendacii, à Terillo injustitiæ arcessitum, ex modernæ Theologiæ benignitate veracem, justum, rectum, prudentem, denique prorsus irreprehensibilem apud Deum, & homines facillè damus.

Et in primis, si velit pro suo libitu internè judicare, jus Titii prævalere in hypothèsi data, & prædium esse ejusdem re ipsa, adeò facillè potest, & physicè, & moraliter, & prudenter, & rectè, ut potest vel le loqui; quia secundum Terilli, & Recentiorum communio rem sententiam, quisque potest ex libera sua electione judicare rectè, ac prudenter esse absolutè verum re ipsa, quod minùs verosimile sibi apparet priori ad ipsum judicium, saltem si excessus pro parte opposita non sit manifestus, & evidens. En ergo judex in hac suppositione, quam potest ipse pro libitu facere, verus est, prudens, justus, & internè, & externè, adeoque irreprehensibilis apud Deum, & homines. Ut quid ergo Terillus adeò inhumaniter illum ac-

cusat, immemor suæ propriæ benignitatis?

89. Quid Terillus ad hæc? Obstupui fateor, cum apud ipsum legi, sequelam esse rectam, & quæ nihil præferat absurditatis; sic enim ipse docet expressè, cum objecisset sibi hoc idem argumentum ex Cella Dei.

Terill. l. p.
de Regu.
mo. q. 20. n.
27.

Coegit sine dubio Terillum vis consequentiæ sanè evidentis ad benignam suam sententiam. Sed coegit, non modò ad consequens absurdum, & evidenter falsum, verùm etiam ad aliam non minùs evidentem inconsequentiam ad ea, quæ nunc docet, & in eo loco docebat, de iudicis licentia ad iudicandum secundum opinionem minùs probabilem. Adeò est indeclinabilis sequela ex Probabilismo benigno articulus de iudice, jam damnatus, ut homo doctus, ac sagax, etiam cum datâ operâ eam à se repellere nititur, ne quoad speciem quidem, expedire se ab illa possit, sed quò studiosius quarit illam fugere, eò evidentius in eam relabatur.

90. Nam, si iudex rectè, ac prudenter iudicat juxta opinionem æquè, aut minùs probabilem, dummodò ipsi velit, non ex ratione aliqua de nò superveniente, sed ex mera electione sua, liberum assensum præbere (quod in arbitrio ipsius positum est), ut consequenter ad principia sua concedit, & affirmat Terillus: ergo verum est absolutè, iudicem posse licitè iudicare juxta opinionem, etiam minùs probabilem, quod asserbat opinio damnata.

91. Sanè Auctores illius non aliud intendebant, aut asserbant, quàm iudicem, pensatis utriusque partis rationibus, dummodò jus utrinque inveniret esse probabile, licitè posse ferre sententiam pro parte, cuius jus, etiam minùs probabile appareret, id est, levioribus fulcitum rationibus: & hoc est, quod difficile, immò longè absurdissimum, in opinione illa meritò visum est, &

propterea damnatum. Quod verò iudex pro libitu suo eidem parti præbeat assensum, non reddit jus ipsius melioris conditionis, neque ullam pro eo rationem, vel levissimam superaddit, adeoque nec evacuat, nec minuit ullo modo illius opinionis absurditatem, ut manifestè patet, vel ex rationibus, quibus ipse Terillus illâ impugnat. At totum hoc concedit ex principiis moderni Probabilismi sui: ergo concedit opinionem damnatam, ut sequelam legitimam, prorsusque inevitabilem ex eodem Probabilismo. Ecce consequentiam Terilli ad Probabilismi principia.

92. Sed vide nunc ejusdem haud minùs claram inconsequentiam ad ea, quæ nunc docet, & quibus convincenter planè demonstrat absolutam sequelæ absurditatem. Quid enim? Nunquid iudex, in cuius intellectu, discussâ causâ, præponderant momenta rationum pro jure Titii contra jus Caii, si velit nihilominus pro jure istius ex proprio, & mero libitu suo internam, & externam ferre sententiam, rectè, ac prudenter fungitur munere suo reddendi unicuique jus suum, non ex arbitrio suo, sed juxta propria merita causæ? Hic ne, non ex affectu, sed ex mera æquitate iudicat? Hic obvelatis oculis, quasi qui personas non videat, iustitiæ gladium, & stateram fideliter versat, ac tenet? Ad ita iudicandum tantus ne requiritur iudicis delectus, tam eximia peritia, tanta morum integritas? Per hanc iudicii formam, an benè provisum esset pauperibus, & miseris, ut non frequenter in iudicio cadant; nec in arbitrio iudicis sit contra jus ipsorum præstantius favere amicis, aut potentioribus, eorumque gratiam captare? Hæcine judiciaria sententiâ fors non foret eisdem propitior, & utilior pro suis litibus dirimendis? Siccine demum iudices non forent rerum arbitri, & honorum Reipublicæ, sed legitimi iurium assertores?

93. Apparet enim verò clarissimè

mè, omnes istas rationes planè urgentissimas, quibus Terillus evidenter demonstrat opinionis damnatæ absurditatem nimiam, & falsitatem, æquè procedere in hypothesi dicta, quæ iudex parti minùs probabili ex mero suo libero arbitrio directum præstaret assensum, de quo nullus opinor, vel dubitabit. Quæ ergo consequentiâ Terillus iudicem sic agentem absolvit, immò disertè docet, ac probat, honestè, & laudabiliter se gerere in exercitio muneris sui? Planè nullâ, sed sibi contradicentis nimis apertè. Cæterùm neque minùs necessariò, suppositis principiis Probabilismi, quæ ad hanc, & alias plurimas manifestas contradictiones, quas in decursu advertimus, & deinceps quoque notabimus, hominem inevitabiliter adigunt.

94. Habemus ergo ex ipsa confessione Terilli rectè, ac sapienter ratiocinantis ex principiis benigni Probabilismi sui, iudicem modo dicto procedentem, id est, formantem conscientiam suam per liberum; ac directum assensum opinionis minùs probabilis, prudenter, & honestè se gerere. Aliundè verò habemus ex rationibus optimis, planèque convincentibus, quibus id Terillus demonstrat, & quibus mox accessit infallibilis Sedis Apostolica auctoritas, eundem iudicem reum esse violatæ per scelus turpissimum iustitiæ, & æquitatis naturalis, quam ex munere suo servare debet in publica sententia ferenda.

95. Ergo contra modernum Probabilismum licet nobis concludere, non aliunde, quam ex doctrina ipsorum Recentiorum, signatè verò ipsius Terilli, hoc syllogismo planè demonstrativo: Si quisquis utitur opinione minùs sibi probabili (antecedenter), & minùs tuta, cui directum præbeat assensum ex libera electione, prudenter, & honestè operatur, iudex ferens sententiam juxta opinionem sibi antecedenter minùs probabilem, quam pro libitu suo veram

existimat, pariter, & eadem ratione, justè, prudenter, & honestè se gerit, At iudex ita judicans, absolute loquendo, non prudenter, non justè, sed turpiter, iniquè, & imprudenter agit. Erga & ille, qui utitur opinione quacunquè, & minùs tuta, & sibi minùs probabili. Utraque syllogismi Præmissa est doctrina Terilli, ut vidimus, & quæ negari nequeat à reliquis Probabilistis: illatio verò concludit evidenter falsitatem moderni Probabilismi mille contradictionibus manifestis patronos suos passim implicantis.

§. V.

Nec minùs urget eadem ratio Recentiores illos, qui negant præfatam intellectus indifferentiam ad assentiendum parti minùs probabili.

96. **H**Aud plures illi sunt, nonnulli tamen, ex Probabilistis recentibus. Ii vero ad sustinendam opinionem suam benignam, totam suam spem constituunt in iudicio reflexo, per quod operans nihil directè judicans de honestate intrinsecæ actionis, vel etiam actu judicans, ipsam esse inhonestam (juxta duplicem viam Reflexistarum, quam alibi jam exposuimus) reflectit supra alienam opinionem probabilem, ex qua tandem legitime sibi cõcludit ultimam conscientiæ dictamen absolute certum, & evidens de absoluta honestate actionis, illo syllogismo vulgari Probabilistis familiarissimo, *Qui sequitur opinionem probabilem, prudenter operatur, &c.* de quo sermonem toties habuimus, & habebimus adhuc in Operis decursu.

97. Syllogismum hunc Recentiorum, ipsiusque mirificam structuram affatim patefecimus, & quanta sit soliditas, & efficacia ejus, multipliciter alibi demonstravimus. Hic verò ex illo eodem iudicem sententiam ferentem juxta opinionem, etiam minùs probabilem, ab Eccle-

Sup. li. re.
controv. 8.
per totam.

lia Catholica jam damnata, damnari à Recentioribus jure non posse, sed benignè absolvendum esse, demonstratu sit per quàm facile.

98. Cur enim judex iste discurre non possit eodem modo, & conscientiam suam pacare per simile judicium reflexum supra opinionem illam probabilem? Quia debet (inquiunt Probabilistæ) veritatem inquirere, & enuntiare de jure Titii ad prædium, exempli gratia, quod facere neutiquam potest, nisi per apertum mendacium, si opinionem, quam sequitur de tali jure, judicat ipse minus probabilem. Bene.

99. Sed nunquid operans non debet etiam diligenter inquirere veritatem de honestate intrinseca actionis, & de ipsa sincerè, & coram Deo absolutum ferre judicium, antequàm se determinet ad operandum? Nunquid Doctor consultus, conscientiarum director, Confessarius, diligenter non debent veritatem inquirere, & enuntiare de jure libertatis adversus legem Dei, vel de jure particulari unius hominis adversus alterum? At hi homines, nec sibi, nec Deo, nec hominibus mentiuntur, dum absolutè enuntiant honestatem actionis ex opinione aliena sibi minus probabili, quia sequuntur dictamen prudens, supra quod reflectentes tutam, & rectam conscientiam formant. Cur ergo judex per simile artificium rectam conscientiam formare non possit?

100. Reponunt ex Terillo, latum esse discrimen: nam in foro conscientiae, hoc ipso quod sequaris quamlibet opinionem verè probabilem de honestate directa actionis, certum est dari in Deo legem reflexam, quæ actionem illam permittat, aut approbet: quapropter verè potes absoluto judicio ipsius honestatem enuntiare. Judex verò non habet simile fundamentum, atque adeò non potest juxtà opinionem illam minus probabilem absolutam ferre sententiam, nisi per apertum

mendacium. O novum privilegium indultum, non uni homini contra alterum hominem, sed omnibus hominibus unice contra Deum per novam, ac benignam Recentiorum Theologiam! Vide, Lector, reflexam legem istam per totam decimam controversiam libri anterioris fusè improbatam.

101. At id modò non agimus; immò volumus etiam benigno hoc privilegio uti. Sed cur miseris judices tanto communi beneficio privabimus? Quare Deus per suam legem reflexam non approbabit sententiam judicis haud minori prudentia utentis? An non & iste sequitur dictamen verè prudens, id est, verè probabilem opinionem de jure Titii ad prædium, cui prædium ipsum per sententiam adjudicat? Quare ergo Deo non placet, si nos omnes certò placemus, dum opinionem sequimur minus probabilem de nostra propriae libertatis jure adversus legem ejus directam? Frustrà autem hic denuò Recentiores principium peterent per distinctionem probabilitatis speculativæ, vel practicæ, de qua vide præcedentem articulum §. 2. per totum.

102. Reponunt iterum, discrimen esse, quod nos in dubio de obligatione legis habemus certum jus adversus illam ex certa possessione libertatis; jus verò ipsius legis incertum est: unde rectè, ac prudenter judicamus pro nostra libertate contra legem, cum jus certum ubique prudenter præferatur incerto. At verò in dubio de proprietate fundi Titii adversus Cajum non habet certum jus, ut supponimus, sed incertum, immò minus probabile: quare non nisi injustam, atque imprudentem pro Titio ferret judex sententiam, cum manifesta iniquitas, & imprudentia sit jus minus certum certiori præferre. Meritò igitur sententia nostra Deo placet, & illam per suam legem reflexam approbat; secus autem sententiam judicis, ut

pote iniquam, & imprudentem. Nihil sanè ipseciosius: sed & nihil inanijus.

103. Equidem certum nostrum hoc jus ex possessione nostræ libertatis adversus Deum, & legem ipsius, quàm sit aereum, ac purè imaginarium, latè jam demonstratum est. Hic verò Recentiores frustra ad illud appellant, ut se ipsos absolvant in causa ista, & judicem in simili, aut in eadem prorsus, condemnent. Utrique hæc sunt principia Probabilismi, ut cum principia verè non sint, sed confectaria ex ipso resultantia, (quod alibi adnotavimus, & ostendimus) eandem extensionem, ac latitudinem, vel ut aptiùs loquamur, eandem prorsus laxitatem præferant; unde easdem producant necessè est, absurditates magnas, & falsitates.

104. Porro, quòd judex ex eodem principio absolvi debeat à Recentioribus facile ostendi potest, sublata confusione, & equivocacione terminorum, quam eorū solutio involvit.

Pro quo nota, jus Titii contra Sempronium, de quo judex sententiam profert, ineptè comparari cum jure libertatis, quod resultat ex principio reflexo Recentiorum de certa possessione libertatis humana in dubiis circa legem Dei, quasi videlicet ex illo jure Titii nullum aliud resultet in ipso, vel in iudice, jus reflexum, ac certum, sicut resultat juxta Recentiores in dubio morali de lege; hoc enim nos ex principiis ipsorum omninò falsum esse contendimus, & non supponi ab ipsis, sed probari deberet, alioqui manifestè principium petunt.

105. Dubium ergo directum de jure Titii conferri debet cum dubio directo de intrinseca honestate actionis, seu (quod eodem redit) de lege Dei actionem, vel approbante, vel prohibente, & videre, an ex hoc resultet jus in voluntate humana titulo possessionis libertatis ad ferendam sententiam absolutam, & ad agen-

dum contra ipsam legem; secùs autem ex illo in Titio, vel in iudice, ad ferendam sententiam absolutam pro Titio ipso contra Sempronium?

106. Jam, quòd eodem titulo, immò & potiori, resultet jus ejusmodi in iudice, & in Titio, contra Sempronium ex eodem principio de possessione propriæ libertatis, si resultat in homine adversus legem Dei, ut affirmant Probabilistæ, suadet ex principiis ipsorum.

Equidem privilegium istius possessionis liberam præbet homini facultatem agendi (utique prudenter, ac licitè) quidquid certò non constet legè Dei prohiberi, aut saltem quidquid lege probabiliter non prohibetur; quia voluntas humana ex naturali sua conditione gaudet universali certo, ac indubitato suorum omnium actuum dominio, quo privari non debeat per legem dubiam; neque enim homo tenetur admittere incertas juris certi exceptiones. Nonne hæc est regula Recentiorum de possessione libertatis in dubiis, de cujus certitudine nolunt ut dubitemus?

107. Tum sic. Lex, quæ resistit juri Titii contra Sempronium, & quæ faver istius juri, non est certa, sed potius, quæ probabiliter vim nullam habeat: cur igitur & Titius, & ipse judex, justè, ac prudenter, agere nò poterunt contra legem hujusmodi particularem, ex certa possessione libertatis agendi contra legem quamcunque dubiam? Sanè de Titio saltem certum omninò est in via Recentiorum, quòd verè possit; quia opinio, etiam minùs probabilis de jure proprio contra jus alterius, sufficit ad honestè operandum, saltem in foro interno conscientiæ, ut communiter docent Recentiores: item, sufficiens est, ut Theologus consultus, aut Confessarius, Titium absolvat per suam sententiam ab omni obligatione restituendi, seu largiendi Sempronio rem litigiosam (supponimus, quod iste non præscripsit legitimè, nec bona fide possider illam):

Sup. li. 1.
cota con-
trov. 9.

lam): ergo & poterit iudex per absolutam sententiam suam judicare pro Titio contra Sempronium; Cur enim quæso iudex sententiâ suâ protegere non possit coram hominibus jus illud ipsum, quod prudenter, & sanctè Theologus, Confessarius, & ratio ipsa protegunt coram Deo, & quidem prorsus infallibiliter?

108. Dices, obstar e jus contrarium Sempronii, quod est validius, quàm Titii jus, adeoque cogit iudicem absolute, ut pro ipso sententiam ferat, nisi velit iniquè, ac mendaciter agere.

109. At contra est: quia Sempronii jus (fundamentale scilicet, ac directum), etsi fortius sit Titii jure, incertum tamen absolute est: ergo non potest iudicem privare jure suo reflexo (quod certum est ex certa libertatis ipsius possessione) ad ferendam sententiam contra ipsum Sempronium: sicut Titium non privat, nec cogit ad cedendum juri suo; sicut item non privat Confessarium, vel Theologum, qui justè, atque prudenter ex eodem jure reflexo absolutam sententiam potest, quin immò debet, ferre pro Titio ipso contra Sempronium.

110. Instas: nunquid directum Sempronii jus non fundaret eodem, immò fortiori titulo, jus reflexum, ac certum, & in ipso Sempronio, & in iudice contra Titium? Quis neget? At hoc planè absurdissimum est: quis enim dicat, iudicem, in omni causa dubia, habere utrinque jus absolute certum adjudicandi utrilibet parti proprietatem ejusdem rei? Quid? Nonne causa hoc ipso redderetur utrinque dubia ex illo reflexo principio, cum utrinque daretur æquale jus? Foret igitur jus utriusque partis, & utrinque certum, & dubium in eodem sensu reflexo, quæ manifesta implicatio est.

111. Præterea utralibet sententia iudicis foret simul justa, & injusta, quippe quæ semper foret pro jure certo, adeoque ex præscripto

justitiæ, & pariter contra jus certum, quod manifesta injustitia est. Et his similia possent alia sexcenta monstra concludi. Non ergo in litigantibus, nec in iudice locum habere potest principium de possessione libertatis in dubiis, ad ferendam sententiam judicalem pro qualibet parte quaestionis, sed pars illa determinata, cujus jus prævalet, præferri semper debet.

112. Miror simplicitatem, & candorem animi tui, qui homini Probabilistæ, qualem modò nos agimus, hæc objicias. Sanè, quòd iudex habeat jus absolute certum ad ferendam sententiam, si voluerit, pro jure Titii, licet minùs probabili, & consequenter Titius ipse jus certum, ut pro ipso, si velit iudex sententiam ferat, evidens esse debet in via Probabilistarum; cùm enim iudici non suffragetur certa possessio libertatis suæ adversus legem Sempronio favèrem, quæ non certa, sed dubia, & probabiliter nulla est? Quòd verò simul eodem titulo certum quoque jus habeat, ut pro Sempronio sententiam ferat, si voluerit ipsi favere; id certè non absurdum, sed verissimum est; quippe quòd solum probet, jus utriusque partis directum esse verè incertum, ac dubium, quod proinde non possit iudicem cogere, sed unicè fundamentum præbere, ut ex reflexo, ac certo Recentiorum principio de possessione libertatis in dubio, liberè possit contra utrumlibet agere, & pro utrolibet sententiam ferre.

113. Præterea, duo jura contraria, quorum quodlibet certum sit circa ejusdem rei proprietatem, facile, & optimè inter se coherent ex reflexo principio Recentiorum. Nam in foro conscientiæ Titius habet jus certum contra Sempronium, & Sempronius similiter jus certum contra Titium, circa ejusdem rei proprietatem, & Confessarius, seu Theologus consultus ita potest, ac debet, pensatis omnibus, pronuntiare.

Nem.

114. Nempè, si uterque litigans ad Theologum benignum simul, vel seorsim accedat, poterit Theologus Titio dicere, *Tu rem, de qua contendis, licitè potes capere, aut retinere*; & pariter Sempronio, *Tu similiter potes rem vindicare tibi*; & si aliter nequeas, poteris uti occulta compensatione, ex alio nempè largo, ac novo privilegio à multis Recentioribus indulto utendi occulta compensatione ex opinione, etiam minùs probabili; quæ opinio insigniter reipublicæ noxia fructus moderni Probabilissimi est aliis, quos produxit, simillimus.

115. Ex his verò non sequitur, jus utriusque partis esse simul dubium, ac certum sub eadem ratione, & in eodem omninò sensu, neque sententiam Theologi, aut Confessarii, esse injustam simul, & justam, neque ullum aliud absurdum: ergo nec sequi debet ex jure utrinque certo, ut judex possit licitè absolutam ferre sententiam, vel pro Titio, vel pro Sempronio, utcunque magis sibi libuerit.

116. Hæc nobis absolutè vix nō somnia videntur; sed quæ inevitabiliter consequantur ex principiis reflexi Probabilissimi, juxta quæ jurè negari non potest, judicem posse rectè, ac prudenter, adeoque citra omne mendacium, proferre in data hypothesei absolutam sententiam, etiam pro Titio contra Sempronium, ut affatim ostensum relinquitur. Nam judex sic judicans non aliud enuntiaret, quàm fundum pertinere de jure ad Titium, quod verum est in præfatis principiis.

Concludamus ergo, rationem, cui nimium Terillus insistit, vel sententiam ejus benignam evidentis convincere falsitatis, vel nullam penitus vim habere adversus opinionem damnatam.

§. VI.

Retorquetur similiter quinta Terilli ratio.

117. **A** Rguit Terillus quintò. Nullus judex audebit palam fateri, se tulisse sententiam pro parte sibi minùs probabili contra partis adversæ probabilitatem majorem; hoc enim ipso totius reipublicæ odium contra se concitaret, & nemo, nisi foret amicus, judicari vellet ab eo. E' contra, si constaret, judicem aliquem in sententiis suis probabiliora semper sectari, hoc ipso laudem omnium in se, & communem amorem conciliaret. Ergo, quia naturaliter omnibus notum est, prius illud iniquum, ac turpe esse, posterius verò justum, atque laudabile.

118. Confirmatur: nam si constaret, judicem tulisse sententiam contra rationes, quas ipse crederet potiores esse, ac probabiliores, reus per talem sententiam damnatus justè appellaret ad superiorem, nec appellatio ista justè reprehendi posset, aut repelli tanquàm injusta: ergo quia iniqua sententia foret, alioquin appellatio non esset justa. Ita Terillus nu. 17. & 18. Hæc in principiis veræ Theologiæ omninò convincentia sunt; sed quæ modernum Probabilissimum haud minori efficacia destruant.

119. Enimverò, si quilibet fateri potest absque rubore ullo apud Deum, aut homines, se paratum esse ad agendum quidquid inhonestum, ac turpe, adeoque lege divina prohibitum, probabilius sibi apparuerit, modo appareat simul probabile non esse contra legem Dei: si nemo erubescere debet; quod cæteri omnes sciant, se nolle cuiquam solvere, aut restituere quandiu probabilis aliqua opinio ipsum à restituendo, aut solvendo deobliget, etiam si probabilius sibi videatur, quod restituere, aut solvere debeat, sub pena dam-

damnationis æternæ: si denique Confessarius, & Theologus omnia ejusmodi dubia similiter resolvere possunt, ac debent, quin propterea commune hominum odium, aut vituperium ullum, sed tandem potius, & amorem mereantur:

Si, inquam, homines in his omnibus rectè, justè, prudenter, & irreprehensibiliter se gerunt: si voluntatem, & legem Dei sincerè, ac diligenter quærunt, & docent: si satisfaciunt obligationi summæ non offendendi Deum, sed potius super omnia diligendi, neque lædendi proximum, sed amandi, sicut se ipsos: quid est, cur judex nequeat absque rubore ullo fateri, se tulisse sententiam contra opinionem probabiliorum; sed tamen amplectendo opinionem verè probabilem de jure illius, pro quo sententiam tulit? Cur non prudenter, & honestè agat? Cur non adimpleat munus sincerè, ac diligenter veritatem quærendi, atque sectandi? Cur denique totius Reipublicæ commune odium, aut vituperium, communemque detestationem mereatur? Nullus profectò judex prudens, & æquus, judicem istum Probabilistam, si Probabilistam absolvat, damnare præsumat: immò verò mirabitur sine dubio, quòd modernos Probabilistas ipsum præ aliis absolutè damnare, non pudeat.

120. Præterea reus ille sub prædicta forma damnatus, nunquam justè de judice conqueri posset, sed ipsum potius laudare deberet, quippe qui justè, & irreprehensibiliter munere suo functus probatur: sicut de homine similiter agente adversus legem Dei, & aliorum hominum jura de Doctore, de Theologo, de Confessario, similiter docente, consulente, absolvente, neque Deus, neque homines justè queruntur, sed laude potius eos dignos putare debent in via Probabilistarum.

121. Quod verò spectat ad appellationem à prædicta sententia judicis, utrunque clarè sequitur in via

Recentiorum, justam scilicet, & injustam esse. Justam quidem, quia reum nemo justè reprehendat, quòd jure iuo utatur, appellans ad tribunal superius, ubi sententia ab inferiore lata, quanvis justa, & irreprehensibilis, justè nihilominus poterit, & irreprehensibiliter revocari, juxta opinionem utique probabiliorum, quæ liberè inferiori displicuit, & liberè fortasse superiori placebit. Injusta itidem foret appellatio; nam à sententia, quam justam agnoscit, nemo aliquando appellat non injustè, ut est rationis lumine notum.

Nihil his omnibus absolute loquendo falsius, absurdiusve cogitari ab aliquo potest, nihil rationi magis, & æquitati naturali repugnans. Cæterum nihil magis Probabilismo consonans, adeoque nihil clarius ejusdem falsitatem convincens:

§. VII.

Argumentum denique sextum, quod ex utroque Jure Terillus elicit, ejusdem est rationis cum præcedentibus.

122. **A**rguit demum sextò Terillus ex jure positivo Canonico, & Civili: nam ex utroque liquidò constat, judicem semper judicare debere secundum, id quod, omnibus diligenter inspectis, probabilius sibi videatur. *Inspiciendum in obscuris quod est verosimilius, vel quod plerumque fieri consuevit: hæc est quadragesima quinta ex regulis Juris in 6. qua nihil clarius produci potest.*

123. Præterea, leg. *Ob carmen. ff. de Testibus*, dicitur, *Si testes omnes ejusdem honestatis, & estimationis sint, & negotii qualitas, ac judicis motus cum his concurrat, sequenda sunt omnia testimonia: si vero ex his quidam eorum aliud dixerint, licet impari numero, credendum est, quod nature negotii convenit, & quod inimicitie, & gratie suspicione caret.*

Con-

Confirmabitque iudex motum animi sui ex argumentis, & testimoniis, quæ & rei aptiora, & vero proximiora esse compererit. Non enim ad multitudinem respici oportet, sed ad sinceram testimoniorum fidem, & testimonia, quibus potius lux veritatis assistit. Hactenus textus legis prædictæ.

Ecce (subdit Terillus) iudex jubetur sequi, quod est vero proximius: hoc autem idem est, ac verisimilius, & probabilius. Lege Tiraquellum ad le. Si unquam C. de revocat. donat. ubi plurimas leges citat hoc idem probantes. Idem docet Menochius li. 1. de Præsumpt. q. 29. & 30. ubi ex jure civili clarè ostendit, præsumptionem minùs validam omninò tolli præsumptione validiore contraria. Itaque juxta leges, quod iudici minùs probabile apparet, apud ipsam tanquam nihil censeri debet relatè ad id, quod probabilius esse cognoscitur.

Confirmatur ex le. Rem novam C. de Judiciis, ubi præscribitur iudicibus judicare cum veritate, juramento præstito: & §. Hodie, dicitur eos jurare, se facturos, quod eis iustus, & melius visum fuerit. At manifestum est, quod iustus, meliusque, tam eis, quam omnibus, videatur sequi rationes probabiliores, minùs probabilibus rejectis, quam in favorem partis minùs probabilis sententiam ferre. Ergo iudex ex officio, ex juramento, ex legum præscripto juxta sententiam probabiliorum tenetur judicare.

His accedit auctoritas S. Ambrosii Juris peritissimi serm. 20. in Psal. 119. Bonus iudex (inquit) nihil ex arbitrio suo facit, & domestica propositio voluntatis, sed juxta leges, & iura pronuntiat: statutus quoque juris obtemperat, non indulget propria voluntati. Nihil paratum, & meditatum domo desert, sed sicut audit, sic iudicat, & sicut se habet negotii natura. Ergo boni iudicis munus est non flecti, nisi juxta rationes, & rei ipsius exigentiam: ergo tenetur sequi sententiam probabiliorum, quam si rejiciat, eo ipso operatur contra exigentiam

causæ, quæ meretur præferri, violat officium suum, perjurus reus est, interno suo iudicio contradicit, & mentitur. Hæc Terillus ad verbum usque ad nu. 22. quæ sic placuit latè referre, quia nihil potest efficacius produci contra modernum Probabilismum.

124. Quærimus ergo ab ipso Terillo, & ab aliis junioribus Probabilistis, an censeant, iudicis obligationem, quæ graviter obstringitur ad judicandum secundum opinionem probabiliorum, unicè fuisse indutam humano jure per regulas, & textus, quæ Terillus allegat, an potius esse omninò ab illo independentem, quæque ex naturæ jure necessariò descendat, ita ut jus positivum de re ista nihil novum præscribat, aut statuatur, sed solum intimet, ac distinctius proponat ipsum naturale præceptum?

125. Primum non possunt dicere, nisi, falsò, & manifestè sibi contradicendo; nam rationes productæ, quibus Terillus ipse, & Recentiores demonstrant falsitatem opinionis oppositæ jam damnatæ, independentes sunt à jure positivo, ut facilè constare potest ad illas breviter reflectendo.

Sanè, quod iudex debeat sincere, ac diligenter veritatem inquirere, ut tribuat unicuique jus suum, non ex arbitrio proprio, aut affectione aliqua particulari, sed unicè ex rationis ductu, & secundum merita causæ; quod litigantium omnium communi menti debeat se conformare; quod pauperes, ac miseros non debeat in iudicio despiciere; nec favere pro libitu divitibus, aut potentioribus; quod alioqui pro libitibus dirimendis utilior foret miseris talorum iactus; quod nullus iudex palam sine rubore fateri audeat, se tulisse sententiam secundum opinionem minùs probabilem; quod nolit sic ab alio judicari &c. Omnes, inquam, istæ rationes non utique per accidens, aut ex aliqua tantum juris humani contingentis dispositione,

V u

sed

sed ex ipsa natura rei, per se, & independenter ab omni contingenti, ac positivo jure, evidenter ostendunt, iniquum esse, & contra proprium officium judicis, judicare pro libitu in favorem unius contra præstantius alterius jus, & contra majus rationis pondus.

125. Id Terillus non modò facile dabit, sed neque in dubium vocari patietur, cui nimirum sic certum visum est, ut dixerit item n. 9. *Lumine natura omnibus notum est ... quòd, qui rationes minùs validas validioribus præfert, à munere justitiae defleat.* Nec dissentient opinor ceteri Recentiores, qui ejusdem vestigiis insistant, eisdemque rationibus disputant adversùs illam opinionem damnatam.

127. Jam ergo, si dicatur (quod unicè dicendum superest), per se, & ex solo jure naturæ, non licere iudicibus sententiam ferre secundum opinionem minùs probabilem, neque ullum jus positivum aliquid novum de re ista disponere, sed proponere tantum, & intimare naturalis justitiæ legem, ut sui officii iudices adimoneat pro communi bono Reipublicæ: hoc, inquam, Recentiores qui dixerint, ut dicere necessario debent, jam argumentum istud, quod petunt ex regulis, & textibus juris humani, nihil negotii facessit nobis, neque quidquam laboris superaddit, quippè quòd solùm probat, & firmat consequentis justissimè ab Ecclesia damnati absurditatem maximam, & falsitatem, quam omnes jam agnoscunt, & propugnant.

Hinc verò nos concludimus legitimè similem falsitatem Antecedentis, id est, sententiæ Probabilistarum; nam consequentiam esse prorsus inevitabilem, abundè jam ostendimus, & ex infra dicendis clariùs adhuc constabit.

§. VIII.

Præcluditur inanis evasio.

128. **A**T sit fortassis aliquis nimis Dialectici, nimisque Metaphysici ingenii vir, cui cum benigna sua sententia animo infederit, facilius adhuc sit, tolerabiliusque, negare Consequentis absurditatem, quàm consequentiā ipsam ex eadem sententia inevitabilem.

Dicat ergo, rationibus à Terillo productis nihil verè convinci contra opinionem illam damnatam, attento solo jure naturæ, proindeque damnandam nunquam fore, nisi obstitisset jus positivum, cui uni apertè contraria est. Id verò ostendet (& evidenter quidem contra suos Probabilistas); quia iudex ille per se loquendo rectè, prudenter, justè, & irreprehensibiliter ageret, quippe qui sequeretur dictamen prudens, & rectæ rationi conforme. Neque rationabiliter dici potest, iudicem ex munere suo debere diligentius veritatem inquirere, majoremve adhibere conatum, ut tribuat unicuique jus suum, quàm debeat homo ex lege charitatis querere veritatem, & legem Dei, & curam adhibere, ne Deum ipsum, aut proximum, aliquando offendant. Inducetque in idipsum rationes omnes, quibus indeclinabilis hæc consequentia hucusque à nobis demonstrata est. Iudex igitur judicans secundum opinionem minùs probabilem, faceret rem absolutè malam, quia positivo jure interdictam; at non malam per se, & intrinsecè, neque jure naturæ vetitam.

129. Ceterum, neque iste consequentissimus Probabilista, inconsequentiam, quam tantoperè horret, ex toto declinare potest.

130. Ratio autem est; quia ex benigna sententia Recentiorum non solùm sequitur inevitabiliter consequens illud evidenter absurdum, quod devorat Recentior, ne consequen-

quentiam deferat, videlicet, quod iudex per se loquendo, & attento jure naturæ, rectè, ac prudenter agat, dum judicat juxta opinionem sibi minùs probabilem; verùm etiam haud minùs inevitabiliter sequitur consequens aliud falsum, & damnatum, quod nemo jam devorare potest, & idèd à Recentiore insequenter negari debet, nimirum, quod non tantum per se, sed etiam absolute loquendo, & attento omni jure, etiam positivo, & humano, iudex ille prudenter, ac justè agat, neque reprehendi ab aliquo possit.

131. Hæc autem absurdissima, & damnata sequela adeò sponte descendit ex eodem principio, ut mirum sit, si ab aliquo non videatur, statim atque oculos in rem istam intenderit. Nam, ut Recentior iste nobiscum rectè arguit contra Terillum suum, & alios Recentiores ipsius asseclas, idèd, supposità sententià benignà, iudex in data hypothese rectè, ac prudenter agere censeri debet, quia longè absurdissimum est, & contra veræ prudentiæ leges, quod ex munere suo teneatur iudex diligentius cavere, ne proferat sententiam re ipsa falsam, & contra verum hominis jus, in ordine ad externa, & temporalia bona, quam homo quilibet cavere teneatur, ne faciat aliquid re ipsa turpe, & contra veram Dei voluntatem. At homo nullo jure tenetur eligere opinionem probabiliorē militantem pro lege, seu voluntate Dei, sed potest licitè contrariam amplecti, etiam si minùs probabilis sit: ergo, nec iudex debet lege saltem naturæ, eligere probabiliorē, sed licitè, ac prudenter, potest ferre sententiam juxta opinionem etiam minùs probabilem. Ita ille perquam rectissime.

132. Cæterum quis non videat, hoc eodem discursu manifestè convinci, quod nec humano aliquo, seu positivo jure, possit iudex censeri obstrictus ad probabiliora sectanda? Sanè nulla Respublica, vel potestas

humana potest rationabiliter, & honestè lege, juramento, vel pacto, obligare iudices suos ad majorem laborem, diligentiusve studium, ut in sententiis, quas prolaturi sunt de rebus momentaneis, ac temporali- bus nihil agant re ipsa contra verum jus alicujus, quàm Deus lege sua obliget omnes homines, ut in rebus gravissimis, & æternis non defle- ctant à via veritatis, nec quidquam faciant contra Deum ipsum, & contra veram ipsius legem. Quis hic repugnet, nisi totus desipiat?

133. An non absurdum foret, & iniquum pro rebus summis minimam, & pro minimis summam curam exigere? Planè non est possibilis perversio major. Deus verò non errat, neque mensura ipsius iniqua est, aut minùs exacta, sed rectitudo, & veritas ipsa. Iniqua igitur foret, & multò exactior, quàm oporteret, mensura, qua Respublica metiretur curam, & diligentiam suorum iudicum, si prohiberet ipsis in judican- do æquè, vel minùs probabilia sectari, quod Deus pro observanda lege sua, nec prohibet hominibus, nec prohibere potest juxta omnes Probabilistas. Quid enim verò? Nonne omnes ad unum contra sententiam nostram inclamare non cessant, quod onus importabile imponat, & legem Dei faciat observatu impossibilem? Quàm verò consequenter, quàm justè, vel ex proximè dictis facilè judi- cabis, & adhuc dabimus faciliùs judicandum.

134. Nunc concludamus, judi- cem, si jure naturali non obligatur ad probabiliora sectanda, nec posi- tivo aliquo, aut humano jure, obli- gari: ergo non modò per se loquen- do, & attento jure naturæ, sed etiam absolute, & omni jure inspecto, li- citè iudex judicare potest secundum opinionem minùs probabilem; quod tamen falsum, & absurdum est, proptereaque ab Ecclesia dānatum. Ecce quò ducat Recentior nostrum immoderatus benignitatis amor, ob

V u 2 quem

quem scilicet, veritate contempta, dum consequentiam maximè tenere cupit, nec veritatem tenet, nec consequentiam.

ARTICULUS V.

Reiecta demùm solutione vulgaris, qua frequentius utuntur Probabilistae, concluditur assumptum controversiae, & falsitas sententiae benignae.

135. **R**ationes à Terillo productae, quas sigillatim examinavimus, demonstrant nimis evidenter, ut vidimus, absurditatem maximam, & falsitatem opinionis de iudicis licentiâ ad iudicandum juxtâ opinionem aequè, vel etiam minùs probabilem: haud tamen evidentiùs re vera, quàm benignae sententiae falsitatem demonstrent: quin immò contra ipsam majorem quamdam vim, & efficaciam habent, ut affatim à nobis ostensum est. Superest modò, ut examinemus (ne quid prætereat nos) solutionem vulgarem, seu disparitatis rationem, qua Recentiores passim utuntur, tanquàm penitus convincenti, & ad quam nihil reponi possit, quippe quam judicant per se notam.

§. I.

Vulgaris Recentiorum solutio, sive ratio disparitatis, nullius plane roboris, sed nimis potius absurda est.

136. **A** Junt igitur Recentiores, opinionem minùs probabilem de jure Titii ad prædium ex. g., ideò relatè ad judicem non esse probabilem practicè, seu (quod eòdem redit) propterea non sufficere, ut fundet prudens reflexum iudicium de honestate sententiae proferendae, quia si contingat esse re ipsa falsam, sententia lata secundùm ipsam infert re vera damnum Sempronio, quem prædio suo spoliât: nec bona fides iudicis impedire po-

test hoc damnum. Atqui iudex ex proprio suo munere tenetur precavere, quantum possit, periculum ejusmodi damni: ergo non potest licite opinionem amplecti, ex qua verosimilius, seu probabilius sit, quòd prædictum damnum sequatur.

137. Hinc patet, inquit, evidens disparitas ad operatè ex opinione suae libertati favente, & simul aequè, aut minùs probabili: nam, etiamsi contingat, falsam esse re ipsa, atque adeò per illam violari legem Dei, violatio tamen ista est purè materialis, nec damnum ullum re vera infert, quod operans præcavere teneatur (in hypothesi scilicet, sub qua agit): quia *Dens est incapax omnis damni, & solum dehonoriari potest per offensam: omnis autem offensa per bonam fidem operantis rationabiliter constitutam, manifestè vitatur*, inquit Terillus nu. 53. ubi hoc discrimen assignat.

138. Vulgaris hæc disparitas, ut levissimè dixerò, omnium est ineptissima (immò, & quid ampliùs esse mox constabit): adeò tamen arrisit Recentioribus, ut pro hac, & similibus de confessione Sacramentorum, de medico, de bello, & aliis perabsurdis sequelis amovendis à sua benigna sententia, nullam aliam inveneris, maximè apud Summistas.

139. In primis ergo disparitas nimis restricta est, videlicet ad praxim earum opinionum minùs, aut aequè tantùm probabilium, quæ negant legem aliquid præcipientem in honorem, aut cultum solius Dei; neque potest extendi ad alias opiniones respicientes materiam aliarum legum, quæ nos erga proximi m. ordinant, ut de se est manifestum, & palàm fateretur Terillus, qui ibidem notam istam (satis, prout jacet, absurdam, immò & in terminis implicatorem) ad marginem apponit, *Bona fides relatè ad Deum sufficit, sed non relatè ad proximum*. Non igitur uti licebit opinione minùs probabili in materia justitiæ, fidelitatis, chari-

ta-